

Iva Klak Mršić
Knjižnice grada Zagreba
iva.klak.mrsic@kgz.hr

ISSN 1845-2434
[CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Keti Krpan
Knjižnice grada Zagreba
keti.krpan@kgz.hr

Jelena Pisačić
Knjižnice grada Zagreba
jelena.pisacic@kgz.hr

Provedeni projekti poticanja čitanja u Godini čitanja u Knjižnici Selčina, Knjižnici Dubec i Knjižnici Jelkovec

Projects for encouraging reading implemented in the year of reading in Library Selčina, Library Dubec and Library Jelkovec

Stručni rad

Sažetak: Na prijedlog Ministarstva kulture i medija, uz podršku Vlade Republike Hrvatske, 2021. godina proglašena je Godinom čitanja. Time je realizirana mjera Akcijskog plana Nacionalne strategije poticanja čitanja s ciljem razvoja kulture čitanja i čitanja s razumijevanjem. Jedna od temeljnih zadaća narodne knjižnice stvaranje je i poticanje čitalačkih navika od najranije dobi, kao i pružanje potpore u cjeloživotnom učenju. U Godini čitanja Knjižnica Selčina, Knjižnica Dubec i Knjižnica Jelkovec provele su dva projekta s ciljem poticanja čitanja: *Čitam, preporučujem* i *Knjižnica u vrtiću*.

Ključne riječi: čitanje, knjige, narodne knjižnice

Uvod

Pandemija koja je započela 2020. godine imala je velik utjecaj na način rada, školovanja i provođenja slobodnog vremena. Iz Istraživanja tržišta knjiga u Republici Hrvatskoj u organizaciji Noći knjige 2021., koje je provela agencija Kvaka – Ured za kreativnu analizu, vidljivo je da je većina ispitanika nastavila čitati u istoj mjeri kao prije (48 %), a 35 %

ispitanih osoba koje čitaju posjećivalo je knjižnice u manjoj mjeri nego u doba prije pandemije. Usporedbom rezultata dobivenih prethodnih godina, podaci o čitanosti nisu se značajnije promijenili od 2019. godine i uvijek je oko 45 % ispitanika koji su tijekom godine pročitali barem jednu knjigu. Na pitanje iz istraživanja provedenog 2021. godine koje se odnosilo na to zašto su tijekom pandemije manje čitali, odgovarali su ispitanici koji su u tom razdoblju čitali u manjoj mjeri ili su prestali čitati, a razlozi koje su naveli bili su manjak slobodnog vremena, više angažmana oko posla i nemanje mira za čitanje jer su svi članovi kućanstva bili kod kuće, a neki nisu željeli posuđivati knjige u knjižnicama ili od drugih zbog straha od bolesti (Noć knjige, 2021).

Od ožujka 2020. godine Knjižnice grada Zagreba zbog epidemije poslovale su u skladu s preporukama Stožera civilne zaštite Republike Hrvatske te stručnim preporukama Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Preporuke su uključivale čitav niz mjera: od zatvaranja knjižnica do ograničavanja broja osoba u knjižnici, održavanja fizičkog razmaka od dva metra, obaveznog korištenja sredstva za dezinfekciju ruku prije ulaska u knjižnicu te preporuke korištenja maske za lice. U skladu s protuepidemijskim mjerama mijenjala se otvorenost knjižnica, prilagodba sadržaja za korisnike i razvoj novih usluga (Izveštaj o radu Knjižnica grada Zagreba za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2020.).

Tijekom razdoblja u kojem su knjižnice bile zatvorene, a knjižnični korisnici kod kuće, za komunikaciju između knjižnica i korisnika važne su bile virtualne, digitalne i *online* knjižnične usluge. Knjižnica Selčina, Knjižnica Dubec i Knjižnica Jelkovec, ogranci Knjižnice Sesvete, nastojale su u tom razdoblju zadržati svoju ulogu informacijskog i kulturnog središta lokalne zajednice u kojoj djeluju. Knjižnica Dubec započela je virtualne izložbe postavljati na mrežne stranice Knjižnica grada Zagreba te je tako nastavila komunikaciju između mladih umjetnika i korisnika knjižnice. U novonastaloj situaciji prvi izazov bio je omogućiti korisnicima pristup programima i projektima koji su se provodili u knjižnici te je Knjižnica Jelkovec na knjižnične mrežne stranice postavila projekt *Književni kulturni lift* i programe odjela za djecu i mladež. Pomoću tehnologije knjižničarke Knjižnice Selčina ostale su povezane sa svojim korisnicima polaznicima dramske grupe (Klak Mršić i sur., 2020). Knjižnice već dugi niz godina kombiniraju svoje tradicionalne zadaće, kao što su nabava, obrada i davanje na korištenje knjižne i neknjižne građe, s novim ulogama kao što su pružanje potpore cjeloživotnom učenju i informiranju te oblikovanje knjižničnih usluga i programa kojima knjižnice odgovaraju na potrebe svoje lokalne zajednice.

Da bi se oblikovala intelektualna strana osobe, čitanje je nezaobilazna vještina. U formiranju čitatelja koji čita dubinski i s razumijevanjem sudjeluju sustav obrazovanja, obiteljsko okruženje te šira zajednica u koju se ubrajaju i knjižnice, koje provode programe poticanja čitanja (Peti-Stantić, 2019). Ispitanici koji su u Istraživanju tržišta knjiga u Republici Hrvatskoj izjavili da više čitaju, kao razloge za to naveli su bijeg od svakodnevnih vijesti, ispunjavanje

vremena i izbjegavanje dosade te smanjenje količine vremena provedene na internetu ili na društvenim mrežama. Da čitanje može imati terapijski učinak pokazuje i 16 % onih koji su se čitanjem borili protiv depresije i negativnih osjećaja (Noć knjige 2021).

Na prijedlog Ministarstva kulture i medija, koji je podržala Vlada Republike Hrvatske, 2021. godina proglašena je Godinom čitanja. Time se ujedno realizirala mjera Akcijskog plana Nacionalne strategije poticanja čitanja čiji je cilj razvoj kulture čitanja i čitanja s razumijevanjem. Tijekom 2021. Knjižnica Selčina, Knjižnica Dubec i Knjižnica Jelkovec provele su dva projekta: *Čitam, preporučujem* i *Knjižnica u vrtiću*. Knjižnice su obavljale svoju osnovnu zadaću provedbom programa poticanja čitanja prilagođenih novonastaloj epidemiološkoj situaciji.

Čitam, preporučujem

Tradicionalna je uloga knjižničara da nabavljaju, obrađuju i daju na posudbu knjižnu građu. Svoje korisnike o novoj građi knjižnice obavještavaju na različite načine kao što su književne večeri, predstavljanja i izložbe (Tadić, 1994). U današnje vrijeme nakladnici slijede svjetske trendove te na tržište donose mnogo više prijevodne literature i komercijalnih naslova, a objave novih naslova praćene su brojnim reklamama (Dragija Ivanović i Tomašević, 2010). Na sudbinu knjige danas utječe književna kritika, ali i drugi oblici informiranja o knjizi kao što su nakladnička i knjižničarska anotacija. Može se zaključiti da sudbinom knjige upravljaju marketinške anotacije koje se prenose medijima (Horvat i sur., 2014).

Razvoj novih tehnologija donosi promjenu u načinu čitanja, kao i u načinu na koji se o knjigama raspravlja. Nastankom *weba* 2.0 koji omogućuje korisnicima da aktivno stvaraju sadržaj pojavljuju se recenzije, komentiranje i ocjenjivanje proizvoda na blogovima, na komercijalnim mrežnim stranicama, a pojavila su se i mrežna mjesta za društveno čitanje na kojima se ocjenjuju i recenziraju knjige kao što su Goodreads, LibraryThing i druge. Svoje komentare i recenzije pišu zainteresirani korisnici koji žele podijeliti vlastito mišljenje ili ostaviti negativnu recenziju, a ne isključivo profesionalni recenzenti odnosno stručnjaci. Društveno čitanje kao koncept bazira se na potrebi čitatelja da svoja promišljanja o pročitanim knjigama podijele s drugim korisnicima te da primaju povratne informacije o svojim mislima (Mennella, 2011). Čitanje postaje javna aktivnost, interakcija dviju ili više osoba, a društveno čitanje dio je nove paradigme čitanja.

Korisnici Knjižnice Dubec željeli su posuditi knjige koje su se sviđele drugim korisnicima knjižnice, što je navelo knjižničare da osmislile projekt *Čitam, preporučujem* te su se tijekom Godine čitanja prikupljale korisničke ocjene knjiga u Knjižnici Dubec, Knjižnici Selčina i Knjižnici Jelkovec. Kao rezultat provođenja projekta dobivene su mjesečne preporuke koje knjige su najčitanije i pritom čitateljima zanimljive, a knjižničare je zanimalo hoće li se preporučene knjige više posuđivati u razdoblju provođenja projekta te tko će više htjeti

sudjelovati u ocjenjivanju knjiga: korisnici odjela za djecu i mladež ili korisnici odjela za odrasle te može li se i treba li se na mrežnoj stranici knjižnice omogućiti korisnicima da objavljuju svoje preporuke.

Na listić za ocjenjivanje knjiga bilo je potrebno upisati naslov knjige i ime autora, ocijeniti knjigu i napisati komentar. Korisnici su knjigu mogli ocijeniti od 1 do 5, a umjesto brojeva, na listiću su bile nacrtane zvjezdice kako bi ga bilo lakše ispuniti. Listići za ocjenjivanje nalazili su se na odjelu za odrasle te na odjelu za djecu i mladež, a korisnici su listiće za ocjenjivanje mogli ponijeti i ispuniti kod kuće ili su ih mogli ispuniti u knjižnici prilikom vraćanja knjiga. Nakon što bi pojedini mjesec završio, prikupljeni podaci uneseni su u tablicu kako bi se izdvojile knjige – i za odrasle korisnike i za djecu i mladež – koje su prema komentarima i ocjenama korisnika bile najbolje te dobile najvišu ocjenu. Te su preporuke jedanput mjesečno bile istaknute na mrežnoj stranici svake knjižnice, kao i na stranici Knjižnice Sesvete na Facebooku.

Korisnici Knjižnice Dubec pokazali su najveći interes za ocjenjivanje knjiga te bi mjesečno ispunili oko 50 listića. Korisnici su listiće za ocjenjivanje najčešće ispunjavali u knjižnici prilikom povrata pročitanih knjiga, nakon što bi ih knjižničari pitali žele li ispuniti listić. Takav pristup moguć je u prostorno manjim knjižnicama u kojima knjižničari dobro poznaju svoje korisnike te su korisnici skloniji surađivati.

Jedna trećina prikupljenih listića sadržavala je i komentare u kojima su korisnici izražavali svoje impresije o pročitanoj knjizi. Korisnici s odjela za odrasle ispunili su znatno više listića za ocjenjivanje knjiga u odnosu na korisnike odjela za djecu i mladež. Prilikom ispunjavanja listića za ocjenjivanje knjiga djeci je trebalo postaviti mnogo više potpitanja kako bi ih se potaknulo da ispune listić, a dodatno ih je trebalo poticati ako im se knjiga nije svidjela – bilo je potrebno naglašavati da slobodno napišu da im se nije svidjela ili da je ocijene lošijom ocjenom. U suradnji s profesoricama hrvatskog jezika u osnovnim školama pokušalo se utjecati na povećanje interesa djece i mladeži za sudjelovanjem u ocjenjivanju knjiga koje čitaju u slobodno vrijeme, ali to se uspjelo samo u ocjenjivanju lektirnih naslova.

Kako je vrijeme prolazilo, primijećeno je da su korisnici sve više pokazivali interes za knjige oglašene kao mjesečne preporuke. Na tragu tih primjera, u želji da knjižnice slijede trendove i uvode nove knjižnične usluge, može se pretpostaviti da bi korisnicima mogla biti zanimljiva mogućnost da na knjižničnoj mrežnoj stranici ocjenjuju pročitane knjige.

Knjižnica u vrtiću

Prema *Smjernicama za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi* (2004) okruženje bogato tiskanom građom odskočna je daska za čitanje i pisanje, a pozitivno iskustvo u ranoj dobi usadit će interes za čitanje tijekom čitavog života i omogućiti razvijanje pismenosti. Čitanje

djeci naglas od najranije dobi važno je jer se na taj način potiče djetetov emocionalni i kognitivni razvoj, postupno razvijaju jezične i govorne vještine, čitanje i stjecanje čitateljskih navika, a posebice je važno zbog obogaćivanja djetetove mašte, što naglašava i *Čitaj mi!*, prva nacionalna kampanja za promicanje čitanja naglas djeci od rođenja, koju je 2013. godine pokrenula Komisija za knjižnične usluge za djecu i mladež Hrvatskoga knjižničarskog društva zajedno s UNICEF-om, Hrvatskim pedijatrijskim društvom, Hrvatskim čitateljskim društvom i Hrvatskom udrugom istraživača dječje književnosti, a naknadno se u njezinu provedbu uključilo i Hrvatsko logopedsko društvo.

Projekt *Knjižnica u vrtiću* provodio se u sesvetskim knjižnicama u suradnji s dječjim vrtićima kako bi se poticalo čitanje i u razdoblju kada epidemiološki uvjeti nisu dopuštali dolaske djece vrtićke dobi u knjižnice na radionice. Uključilo se osam dječjih vrtića: DV *Zvončica* (jedna odgojna skupina), DV *Leptir* (šest odgojnih skupina), DV Bukovac (jedna odgojna skupina), DV *Šegrt Hlapić* (deset odgojnih skupina), DV Sesvete (jedna odgojna skupina), DV *Pčelica* (jedna odgojna skupina), DV *Sunce* (jedna odgojna skupina), DV *Ivana Brlić Mažuranić* (jedna odgojna skupina), DV *Cvrčak* (jedna odgojna skupina), DV Dubec (jedna odgojna skupina) i DV *En, ten, tini* (jedna odgojna skupina). Realizacijom projekta nastojao se održati kontinuitet povezanosti djece vrtićke dobi s knjižnicama. Posrednici između djece i knjižnica bile su odgojiteljice, koje su tijekom održavanja projekta svaka dva tjedna posuđivale slikovnice prema odabiru knjižničarki, u vrtiću ih čitale djeci naglas i potom dolazile po nove naslove. Kada bi vremenske prilike dopustile, odgojiteljice bi izvele djecu u šetnju te bi ona ispred knjižnice poslušala priču koju bi im ispričala knjižničarka i zatim posudila nove naslove za čitanje u vrtiću. Odgojiteljicama se preporučilo da svakodnevno čitaju djeci naglas barem 15 minuta i da na čitanje naglas djeci potiču i roditelje. Uloga knjižničara u projektu bila je da odabiru kvalitetne slikovnice namijenjene predškolskoj djeci jer kvalitetna slikovnica potiče razvoj djetetovog pamćenja, mišljenja i logičkog zaključivanja, a razumijevanjem pročitano dijete usvaja moralne vrijednosti koje slikovnica poručuje (Stričević i Maleš, 1995). Veliku važnost u slikovnicama imaju i ilustracije jer često nadopunjuju tekst tako da ga dijete može razumjeti i doživjeti (Cianciolo, 1997). Na stranicama kampanje *Čitaj mi!* može se pročitati da je kvalitetna slikovnica ona slikovnica koja odgovara pedagoškim i estetskim kriterijima.

Nakon čitanja priča u vrtiću nastali su brojni kreativni dječji uradci te su se u knjižnicama izmjenjivale izložbe likovnih dječjih radova nastalih na temelju pročitanih slikovnica. U sklopu projekta održane su brojne izložbe: *Naš doživljaj slikovnice*, *Od slova do knjižnice*, *Elmer i izgubljeni medo*, *Putovanje u zemlju zmaja*, *Razbojnik sa žutom pjegom*, *U kraljevstvu Snježne kraljice*, *Rukavica*, *Dvorci*, *Maske*, *Koka koja je sve gledala svisoka*, *Zlatokosa i tri medvjeda*, *Stara voćka*, *Kuća*, *Zagrebu u čast*, *Super je biti različit*, *Najbogatiji vrabac na svijetu*, *Imam ideju i što ću s njom?*, *Trol*, *Kako je cvijet upoznao svijet*, *Vuk koji je želio biti superjunak*, *Prehlađeni vuk*, *Riblja škola*, *Ribica duginih boja*, *Tri prašćića*, *Pustolovina*

pšeničnog zrna, Anin kruščić, Dječak i bundeva i mnoge druge.

Postavljene izložbe u knjižnicama izazvale su zanimanje članova obitelji koji su prilikom posjeta knjižnicama dobili letke kampanje *Čitaj mi!* Komisija za knjižnične usluge za djecu i mladež, zahvaljujući suradnji i financijskoj podršci Ministarstva kulture i medija, tiska desetke tisuća različitih informativnih materijala koji se distribuiraju po knjižnicama. Na njima se ističe važnost uloge knjižničara u izboru primjerene slikovnice i važnost glasnog čitanja djetetu za njegov cjelokupni razvoj (Štivić i Krpan, 2022). Podsjećalo se tom prilikom roditelje kako se djeca koja imaju prebivalište u gradu Zagrebu od rođenja do konca kalendarske godine u kojoj navršavaju 15 godina upisuju besplatno u Knjižnice grada Zagreba te da nikad nije rano postati korisnikom knjižnice. Dodana je vrijednost projekta stvaranje novih knjižničnih korisnika, kao i suradnja s dječjim vrtićima u provođenju aktivnosti koje imaju za cilj poticanje čitanja.

Zaključak

Početak epidemije promijenio je dotada uobičajen način života i rada te je svaka knjižnica morala prilagoditi svoje poslovanje, a knjižničari su intenzivno počeli organizirati i provoditi knjižnične programe u *online* obliku kako bi ostali dostupni svojim korisnicima. Projektima *Čitam, preporučujem* i *Knjižnica u vrtiću*, Knjižnica Selčina, Knjižnica Dubec i Knjižnica Jelkovec nastojale su i u novonastalim specifičnim uvjetima poticati čitanje u svojim lokalnim zajednicama. Najvažnije je da se knjižnični programi i usluge provode i imaju kontinuitet, neovisno o činjenici održavaju li se u prostoru knjižnice ili u virtualnom prostoru, te da knjižnica ostvaruje svoje osnovne zadaće kao što su razvoj čitateljske pismenosti i podrška cjeloživotnom učenju pojedinca. Projekt *Knjižnica u vrtiću* osigurao je najmlađim korisnicima knjižnice u suradnji s dječjim vrtićima aktivnosti čitanja naglas i poticanja čitanja. Projekt *Čitam, preporučujem* potaknuo je korisnike da ocjenjivanjem knjiga i pisanjem komentara aktivno sudjeluju u društvenom čitanju.

Literatura:

1. Cianciolo J. P. (1997) *Picture books for children*. Chicago; London: American Library Association.
2. *Čitaj mi!* Dostupno na: <https://www.citajmi.info/naslovna/> [03.12.2021.]
3. Dragija Ivanović, M. i Tomašević, N. (2010) Slobodno vrijeme i čitanje. *Međunarodni interdisciplinarni stručni skup Knjiga i slobodno vrijeme: zbornik radova*, str. 32-42. Split: Gradska knjižnica Marka Marulića.
4. *Izveštaj o radu Knjižnica grada Zagreba za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca*

- 2020.: *brojčani pokazatelji* (2020) Dostupno na: https://issuu.com/knjinicegradzagreba/docs/izvjestaj_2020 [03.12.2021.]
5. Horvat, J., Ljevak, P., Gavranović, D. i Tomašević, N. (2014) Književna kritika, nakladničke i knjižničarske anotacije u modernim i tradicionalnim medijima. *Arhivi, knjižnice, muzeji*, 17, str. 72-93.
 6. Klak Mršić, I., Krpan, K. i Pisačić, J. (2020) Klikom do knjižnice. *HKD Novosti*, 83. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1692> [03.12.2021.]
 7. Mennella, A. (2011) What is "Social Reading" and why should Libraries care? Dostupno na: <http://tametheweb.com/2011/06/14/what-is-social-reading-and-whyshould-libraries-care-a-ttw-guest-post-by-allison-mennella/> [03.12.2021.]
 8. *Nacionalna strategija poticanja čitanja za razdoblje od 2017. do 2022. godine* (2017) Dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/nacionalna-strategija-poticanja-citanja/> [03.12.2021.]
 9. *Noć knjige 2021.* (2021) Istraživanje tržišta knjiga u Republici Hrvatskoj. Dostupno na: https://prijava.nocknjige.hr/datoteke/202104222159450.Kvaka_istrazivanje_2021_23_4.pdf [03.12.2021.]
 10. Peti-Stantić, A. (2019) *Čitanjem do (spo)razumijevanja: od čitalačke do čitateljske sposobnosti*. Zagreb: Ljevak.
 11. *Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi* (2008). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
 12. Stričević, I. i Maleš, D. (1995) *U dječjoj knjižnici*. Zagreb: Knjižnica Medveščak: UNICEF.
 13. Štivić, V. i Krpan, K. (2022) Aktivnosti Komisije za knjižnične usluge za djecu i mladež u kampanji Čitaj mi!. *HKD Novosti*, 84. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1728> [01.02.2022.]
 14. Tadić, K. (1994) *Rad u knjižnici*. Opatija: Naklada Benja.